

אביתר (תרי) שלוש

דמנאת – שיקום קבר הצדיק סיד אהרן הכהן

הקדמה

רבים הם הצדיקים שהיו נשוא להערצתם של יהודי מרוקו. קבריהם פזורים בכל מרחביה. חלק מהצדיקים מוכרים ברבדים רחבים של קהילת יהודי מרוקו בישראל ובתפוצות, וקבריהם משמשים מקום עליה לרגל לרבים,¹ וחלק מהצדיקים מוכרים ונערצים רק בקרב קהילות מקומיות ספציפיות. צדיק "מקומי" כזה הוא הצדיק סיד אהרן הכהן, שקבור בדמנאת, ושדמותו הייתה נערצת על-ידי אנשי קהילת דמנאת במשך שנים רבות. קיברו של סיד אהרן הכהן היה נטוש מאז עזבו אחרוני קהילת דמנאת את העיירה שלהם ועלו לישראל בשלהי שנת 1964. עם השנים התדרדר מצבו של המבנה עד לשלב שתיקרתו קרסה פנימה על הקברים שבו, והוא הפך לחורבה נטושה. ביוזמת הוועד לשימור מורשת קהילת דמנאת בוצע לאחרונה פרויקט לשיקום קבר הצדיק. במאמר זה נרכז את המידע שיש לנו על הצדיק סיד אהרן הכהן ממקורות כתובים ומקורות בעל-פה, ונביא את סיפורו של פרויקט השיקום.

מי היה הצדיק סיד אהרן הכהן?

מעט מאוד ידוע לנו באשר לתולדותיו של הצדיק סיד אהרן הכהן. אין לנו מידע ודאי מתי חי ומתי נפטר. על פי הערכה הוא היה פעיל בדמנאת במאה ה-18. רבי יעקב אלכבש ייחד לו בית בפיוט שכתב שבו הוא מזכיר את שמות כל הרבנים הקבורים בדמנאת:

"פיוט יסדתי אותו למעלת הרבנים הקבורים בעיר דמנאת זיע"א"
 סי' אנכי יעקב אלכבאש נו' אשיר עוזך

...

ברוך אל אדיר בחר בישורון / נקראו בנים לצור עילום / וגם לשרתו זרע אהרן / כהן
 אוהב ורודף שלום / ניצוץ מזרעו הרב אהרן / הוא לבנת ספיר ויהלום / הולך נכוחו ובא
 שלום / כל החונים בשכונתם".²

בשנת 1952 פירסם האנתרופולוג ומפקח בתי הספר של רשת אליאנס פייר פלאמאן (Pierre Flamand) בספרו על דמנאת סיפורים ששמע מבני הקהילה על הצדיק:

"במחצית חודש ינואר הם [הדמנאתים] חולקים באותו אופן את הכבוד לרבי אהרן כהן [Rebbi Harôn Kohên]... רבי אהרן, יליד דמנאת, היה כהן אדוק מאוד. לפני מותו הוא ביקש שירחצו את גופתו במקווה בטרם ייקבר. כאשר הובא לשם, הוא קם על רגליו אף שכבר היה מת, והוא עצמו ביצע את ההיטהרות. אחר כך, בעוד גופתו מועברת, הוא דיבר

¹ ראו בהרחבה על הערצת הצדיקים בקרב יהודי מרוקו ב: יששכר בן-עמי, *הערצת הקדושים בקרב יהודי מרוקו*. תשמ"ד.

² פיוט זה נכתב לפני שנת תק"ץ (1830). מופיע בספר *אורחות צדיקים* שחיבר מו"ה יעקב בן יצחק אלכבש מכפר אקא, מועתק מכתב יד באוסף הספרייה הלאומית, המכון לתצלומי כתבי יד, סרט 45393.

הורה על עצירת השיירה ושגופתו תיטמן במקום בו עצרו, המקום הפך מאוחר יותר לבית הקברות הישן.³ הרב אהרן מכונה סידי הרון על ידי המוסלמים שגם סוגדים לו: 'לפני זמן לא רב הניחה אישה ערבייה שסבלה מהמגיפה, כד מים על קברו ואחר כך התפללה ליד הקבר כל הלילה, ואז רחצה במים האלה; היא נרפאה מיד".⁴

קיברו של סיד אהרן הכהן הפך למקום פופולרי מאד לעלייה לרגל לבני קהילת דמנאת. מדי יום שישי התכנסו המשפחות להוקיר את הקדוש ולבקש את ברכתו. אחת לשנה, בראש חודש שבט, נערכה הלילה בהשתתפות יהודים רבים מדמנאת והסביבה.⁵ פלאמאן מביא בספרו שתי תמונות הקשורות למתחם הקבר ולהילולה. בתמונה הראשונה נראה המבנה אשר נבנה על הקבר בסוף 1944 - ראשית 1945 (ראו להלן). במרכז הפאה הצפונית של מבנה זה – דלת, ומשני צידיה חלונות מכניסי אור - אחד מימין והשני משמאל.

ההילולה לסידי אהרן. עולי הרגל סועדים בסביבת קבר הצדיק (1952)

במבנה זה נמצא הקבר של סיד אהרן. עולי רגל צעירים וזקנים מסביב לשולחן שבו מוכרים את המאחיה המבורכת של הצדיק

³ נתון לא מדוייק. קיברו של הצדיק נמצא מזרחית לבית העלמין, בצידו השני של נחל המפריד בין בית העלמין וקבר סיד אהרן הכהן.

⁴ Pierre Flamand, *Un mellah en pays Berbère : Demnate*, p. 108.
⁵ ההילולה הייתה מקור להכנסה של תרומות לקופת הקהילה. בשנת 1950 עמד סעיף זה על 50,000 פרנק, שהיו כ-14 אחוזים מהתקציב הכולל של ועד הקהילה בסך 358,000 פרנק. ראו: שם, עמ' 124-125. לפי המסרן אליהו בן לולו, מכיוון שיום פטירתו של סיד אהרן הכהן לא היה ידוע נקבע יום השלמת מבנה הקבר - א' בשבט - כיום ההילולה של הצדיק. מקור: רשימות של יעקב משה בן חיים (תשע"ט, טיוטא).

בתמונה השנייה נראים יהודים מקומיים יושבם בצל החורשה הסמוכה לקבר בזמן ההילולה של הצדיק. איזק וקנין, מבני קהילת דמנאת ובנו של מאיר וקנין ז"ל, שהיה הראש האחרון של חברה קדישא בדמנאת, וז'ולי קסבה לבית סבאג זיהו את בני משפחותיהם בתצלום של ההילולה של סיד אהרן.⁶

יששכר בן עמי מביא מפי המסרן מסעוד ח' (מדמנאת) שני סיפורים על נסים הקשורים בצדיק, וגם ושופך אור נוסף על כך שהצדיק היה נשוא להערצה גם על-ידי מוסלמים. הסיפור הראשון הוא על נס שקרה לנערה מוסלמית עיוורת:

"אין לנו עליו [ר' אהרן הכהן] שום סיפור אבל יש לי סיפור שאני שמעתי אותו מפי מוסלמי אחד. מתי? היינו רוצים לעשות ט"ו בשבט או משהו. הייתה לנו חברה של רשב"י, שהיו חופרים וקוברים מתים. קניתי עגל, לקחנו שוחט ושחט. בא מוסלמי אחד ואמר לשוחט: אתה מכיר את הצדיק הזה? זה צדיק והם [המוסלמים] קוראים לו סידי מול ברכאת. אמר לו: אתה יודע שמזמן, כך מספרים המוסלמים, באה משפחה של מוסלמים וישבה ככה ליד בית הקברות, קצת רחוק מבית הקברות. באה משפחה וישבה ככה שמה. היתה להם נערה סומא. היו עושים לה צרות. פעם, מסכנה, נמאס לה ונתנה את עצמה ככה לדרך. הולכת. הולכת... עד שהגיעה. לא ידעה. עד שהגיעה בדיוק ליד קבר של הצדיק. ישבה ובכתה. פתאום היא שומעת קול. שקוראים לו מבית הקברות: ר' אהרן! ר' אהרן! אנו מחכים לך בבית הקברות לבוא ללמוד.⁷ אמר להם: תסלחו לי, אני הלילה לא בא כי יש לי פה אורחת שאני לא יכול להשאיר אותה. הוא ישב שמה ואמר לה. העביר ידו על העיניים שלה ולמחרת היא רואה. חזרה לבד. בני המשפחה ראו אותה: מה קרה? מה קרה? סיפרה להם כל העניין. שמחו. עשו איזה כבוד! מאותו יום והלאה הם כיבדו את המקום הזה וקוראים לו מול לברכאת".⁸

הסיפור השני עוסק בהענות הצדיק לבקשת הפרט:

"אז ככה עשינו חברה של סיד אהרן הכהן. לומדים זהר. ביום שישי הולכים לשם. כל אחד הולך. עושים סעודה. פעם היה מוסלמי ימח שמו, היה שונא, שונא ממש. פעם שניים מהחברה שלנו הלכו. היה איזה מעבר מים ליד השדות [שלו]. לקח עצים [ענפים] של זיתים והיה נותן [מכה] להם. הלך אחד מהם והיה מתמרמר אצל הצדיק ואומר לו: אם אתה לא תראה לנו את הנס שלך במוסלמי הזה אנחנו לא מאמינים ולא עושים. אז מה קרה לו? רק הלך הבייתה [המוסלמי] נכנסה בו רוח שטות והיה משתגע. ככה נשאר איזה שלושה ימים".⁹

⁶ בני משפחה שזוהו על-ידי איזק וקנין: [1] אימו מזל וקנין (לבית אוחיון), [3] אחותו פיבי סבאג (לבית וקנין) ובעלה [4] איג'י סבאג, [6] אחותו אסתר וקנין, [7] בן דודו שלמה אוחנה. בני משפחה שזוהו על-ידי ז'ולי קסבה (לבית סבאג): [5] אימה רבקה סבאג (לבית אלחזאד), [2] אחותה פיבי סבאג, [4] אחיה איג'י סבאג (הפרוט נמסר על-ידי יעקב משה בן חיים). התמונה תוארכה על ידי איזק וקנין להילולה שהתקיימה בינואר 1952.

⁷ לפי המסורת הקדוש איננו נפטר כדרך כל בני האדם. הוא ממשיך "לחיות" ולפעול אחרי מותו. ראו: ב"עמי, הערצת הקדושים בקרב יהודי מרוקו, עמ' 67.

⁸ שם, עמ' 255-256.

⁹ שם, עמ' 256.

החברה של סיד אהרן הכהן

בקהילת דמנאת התקיימו מספר מוסדות פנימיים אשר סייעו בניהול חיי היום-יום. התפקיד הבכיר היה זה של השייח' אשר מונה על-ידי המנהל ברבאט.¹⁰ מוסד נוסף היה ועד הקהילה אשר הוקם בתקופת שלטון הפרוטקטורט הצרפתי. בראש הוועד עמד נשיא הקהילה ועוד שבעה חברים ביניהם סגן נשיא, מזכיר וגזבר.¹¹ אך לב ליבה של הפעילות החברתית הפנים קהילתית היה בידי החברות השונות שמנו 25-30 איש כל אחת, ושתמכו בצרכי הקהילה השוטפים: צרכים פיזיים כמו רחיצת המתים, חפירת הקברים, ונשיאת הנפטר, וצרכים רוחניים כמו ברית מילה, קריאה בזוהר, פיוטים, וטיפול בקברי צדיקים.¹² אחת מהחברות היא החברה של סיד אהרן שטיפלה בקיבורו של צדיק זה.

חברת סיד אהרן הכהן נוסדה על-ידי שמחה קדוש [הייתה ידועה בכינוי שמחה כליפא, על שם אביה כליפא בן מוחא], לזכר בנה דוד קדוש.¹³ ראש החברה היה סעידו בנודאי [מסעוד דהן]. שמחה כליפא הקצתה חדר בביתה שבו היו אנשי החברה מתאספים וקוראים בזוהר. על חברה זו סיפר המסרן אליהו בן לולו:

"אני הייתי בחברה הזו [סיד אהרן הכהן]. היינו הולכים יום שבת אפיה שהיינו מתייצבים וקוראים זהר. ונגיד מ-10 גומרים אוכל הולכים לבית של החברה קוראים זוהר עד 4, הולכים למנחה, חוזרים לבית של החברה וקוראים קצת זהר. מוצאי שבת עושים הבדלה. החברה הייתה בדאר [בית] של שמחה כליפא. המקום [= מי שעמד בראש החברה] היה סעידו בן ודאי. אחריו [היה] דוד ברבי מאיר [דוד דהן], אח של רבי מסעוד לקבלי... איגו מימון [אברהם דהן] היה הפקיד של הקבר".¹⁴

רכישת הקרקע באזור מתחם הקבר

ועד הקהילה התניע פעילות לאיסוף כספים מהציבור לצורך קניית השטח בסביבת הקבר. פעילות זו החלה בעת לווייתו של חבר ועד הקהילה שלום סבג (באגדו):¹⁵

"היו שמה שני שטחים. אחד למטה ואחד למעלה. השטח הזה קנו אותו הקומיטה בפטירה של שלום סבג. קראו לו שלום באגדו... הוא היה אחד מוועד הקהילה. אדם מכובד. כשהוא נפטר אז מעל לארון [שניצב] ליד הבית של דוד קדוש עמד הרב ונתן דרשה. הוועד שהיה אז, יוסף טוויזר [ואחרים] ביקשו 'אנו עומדים לקנות את השטח הזה ליד סיד אהרן הכהן כדי

¹⁰ תפקיד זה נוסד בדמנאת בצו הסולטן לאחר ביקורו של מונטיפיורי בשנת 1864. ראו: בשן, *מונטיפיורי*, עמ' 125. השייח' שימש כבורר בסכסוכים בין מוסלמים ויהודים, הוא היה מגיש חוות דעת על יהודים שעמדו לדין בפני הרשות השופטת, וכמו כן סייע בגביית מיסים. ראו: רות שלוש, *החובל מדמנאת*, עמ' 34-35.

¹¹ הוועד ניהל את הנכסים המשותפים של הקהילה ואת התקציב השוטף, פיקח על ההיגיינה, ההתנהלות וההלכות במלאה. שם, עמ' 35.

¹² ראו פרוט: שם, עמ' 35-36.

¹³ דוד קדוש נפטר בגיל 46, ב"ט אדר תרצ"ט, 10 במרץ 1939, ונקבר בדמנאת. עצמותיו הועלו לארץ בשנת 2004 ונקבר מחדש בבית העלמין סגולה בפתח-תקווה.

¹⁴ דבריו של המסרן אליהו בן לולו מתוך שיחות שקיים עם המקדם סעידו בן ודאי, שהיה גר בשני חדרים בביתם והיה מספר לו על פרויקט הבנייה. מקור: רשימות של יעקב משה בן חיים (טיוטא).

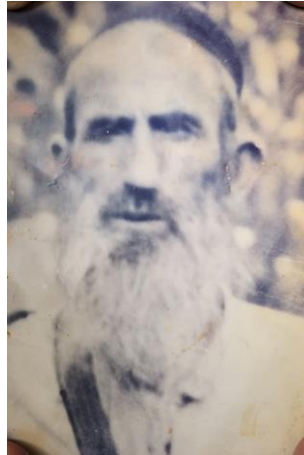
¹⁵ שלום סבג (אסבאג) נפטר בגיל 29, בכ' בכסלו תש"ה, 6 בדצמבר 1944. מכאן ניתן להסיק שרכש הקרקע ובניית המבנה בוצעו כפי הנראה בין מועד זה לבין א' בשבט תש"ה (15 בינואר 1945).

להרחיב את המקום'. אנשים התחילו להתנדב ועל הארון היה הרבה כסף. אני זוכר את זה עכשיו".¹⁶

גם אליהו בן לולו מזכיר בעדותו שהשטח שבו ניצב קבר הצדיק נרכש מידי הערבים: "קנו את השטח מהערבים, חלק קטן קבור סיד אהרן, וחלק גדול של ערבי, קנו מהערבי את החלק שלו ובנו את הבניין. כשבנו את הבניין אמרו שמצאו שלוש מצבות. ככה אמרו האנשים שבנו את הבניין".¹⁷

ראש החברה דוד ברבי מאיר
[דוד דהן]

פקיד הקבר איגו מימון
[אברהם דהן]

ראש החברה סעידו בנודאי
[מסעוד דהן]

בנייתו של החדר על קבר הצדיק

קיברו של סיד אהרן הכהן נמצא על מדרון של גבעה המשקיפה על בית העלמין של דמנאת מצד מזרח. על נסיבות בנייתו של מבנה החדר סביב הקבר ועל זהות הקבורים בו יש בידינו שתי עדויות (שונות) המובאות להלן. העדות הראשונה מפי מרדכי זרד, שהשתתף בעצמו בפרויקט הבנייה, בהיותו נער כבן 13:

"על קיברו של סיד אהרן הכהן הייתה אבן גדולה, ומעליו עץ. כל מי שבא לצדיק היה תולה [על העץ] חתיכה מבד - 'תולה את צרותיו'. כל מי שיש לו איזו צרה היה הולך לצדיק... כשהייתי ילד לפעמים הייתי הולך עם אמא שלי ז"ל... לאחר שנפטר דוד קדוש בן שמחה כליפא ארגנה אימו את חברת סיד אהרן הכהן לזכרו. מנהל החברה היה איגו מימון [אברהם דהן] הוא היה החזן שלנו בבית כנסת אישן.¹⁸ איגו מימון החליט לבנות חדר מעל הקבר... הייתי משתתף בבנייה... זו הייתה בתקופה של הגרמנים [מלחה"ע ה-2]... לא היה לנו בית ספר. אנו התלמידים שלא היה לנו מה לעשות בשבת היינו הולכים לחברה...

¹⁶ ראיון וידאו עם מרדכי זרד מ-28 בנובמבר 2021.

¹⁷ דבריו של המסרן אליהו בן לולו. מקור: רשימות של יעקב משה בן חיים (תשע"ט, בטיזא).

¹⁸ בית הכנסת נמצא בסמוך לשער הכניסה של המלחה. בשנת 1964 בעת שאחרוני הקהילה נטשו את דמנאת ועלו לארץ הועבר בית הכנסת לרשות הקאדי, והוקם בו מסגד שפעיל עד היום.

החברה התחילה לאסוף כספים לארגון ולבנות... אני זוכר שהורדנו את העץ אתה רואה את הקבר שהוא כמעט שלם ואז בנינו את הקיר...אחר כך מצאנו את הקבר שקוראים לו רבי יוסף גוטאנו. אז לא ידענו מי השם של הקבר. באותו אורך [קטע הקיר] סיד אהרן פה [מצד ימין] ורבי יוסף גוטאנו פה [משמאל]. אנחנו לא ידענו את השם ואז איגו מימון חלם את החלום ואמר לנו שקוראים לו רבי יוסף גוטאנו... הקברים היו מחוברים. לכל אחד היה שיש משלו.¹⁹

העדות השנייה היא של אליהו בן לולו. עדות זו מספקת נתון שונה על מספר הקברים שהיו במתחם הקבר עצמו:

"סעידו בנודאי [מסעוד דהן] היה מנהל החברה ואיגו מימון [אברהם דהן] היה הפקיד של הקבר. היו אוספים כסף ומטפלים בבניה של החדר על קברו של סיד אהרן... סיד אהרן היה קבור לבד ואנשים הולכים לבקר את הקבר עד שבנו חדר על סיד אהרן, ואמרו שהיו שלושה קברים בסיד אהרן: אחד של סיד אהרן הכהן ושניים על ידו ולא ידעו מי קבורים שם. אמר להם רבי מרדכי דהאן שחלם חלום שיש שמה עם סיד אהרן הכהן רבי יוסף גוטאנו... הרוב בדמנאת לא מאמינים, אף פעם לא שמעו בדמנאת על משפחת גוטאנו, והשלישי ממשפחת גוטאנו גם כן, השם שלו לא זוכר... לא ידעו שקבורים איתו עוד אחרים עד שבנו את הבניין של סיד אהרן".²⁰

התדרדרותו של מתחם הקבר

בשלהי שנת 1964 עזבו אחרוני בני קהילת דמנאת את ביתם ועלו לישראל. המקומות המרכזיים שחיברו את הקהילה – בתי הכנסת, בית העלמין וקברי הצדיקים – נעזבו, ומצבם התחיל להתדרדר. עם השנים התפוררו מבני בתי הכנסת ונעלמו מן העין. מצבו של מבנה הקבר של סיד אהרן הכהן לא היה טוב יותר. במועד לא ידוע החלונות נאטמו, התיקרה קרסה וכיסתה את הקברים. האתר הוזנח.

ביולי 2019 יצאה לדמנאת משלחת, ביוזמת הוועד לשימור מורשת קהילת דמנאת, במטרה לתעד את סיפור ותיקי קהילת דמנאת במקומות בהם חיו: המלאח, קברי הצדיקים ובית העלמין.²¹ כשהגיעו חברי המשלחת לקבר הצדיק סיד אהרן הכהן נחמץ ליבם למראה שנגלה לעיניהם: שברי התיקרה כיסו את פני הקרקע באופן שלא ניתן היה לראות את הקברים. המבנה שהיה פעם מוקד עלייה לרגל הפך לחורבה שוממה. מצבו המחריד של בית העלמין הסמוך, על גדותיו הפרוצות ומצבותיו החסרות או השבורות, דחף את חברי הוועד ליזום פרויקט לשיקומו של בית העלמין וקברו של סיד אהרן הכהן. דוד קדוש, ארכיטקט יליד דמנאת, ותושב מגדל העמק, תכנן את התוכניות האדריכליות לשיקום בית העלמין וקברו של הצדיק. חברי הוועד הכינו תוכנית פרויקטאלית ותקציבית למימוש הפרויקט. משהוצגה התוכנית לסרז' ברדוגו, המזכיר הכללי של

¹⁹ ראיון וידאו עם מרדכי זרד מ-28 בנובמבר 2021.

²⁰ דבריו של המסרן אליהו בן לולו. מקור: רשימות של יעקב משה בן חיים (תשע"ט, בטייטא).

²¹ ראו דיווח על ביקור המשלחת בבוחלו ב"ברית" מס. 37, עמ' 90-104.

מועצת הקהילות היהודיות במרוקו, לא זכתה לברכתו בטענה שהיא "יקרה מדי". הצעת הוועד להתחיל במימוש בשלבים בהתבסס על התקציב הקיים נותרה ללא מענה מצידו של ברדוגו.

חברי משלחת התיעוד בתוך מבנה הקבר, על שברי התיקרה שקרסה (יולי 2019)

מבנה הקבר ההרוס – מבט מבחוץ

הפרויקט לשיקום קבר הצדיק

הוועד לשימור מורשת קהילת דמנאת הקים צוות פרויקט שכלל את: איזק וקנין, דוד קדוש (האדריכל), יוסף ג'ו עמר (שלושתם מוותיקי דמנאת) וכן יהודה דהן ואביתר שלוש. בנובמבר 2021 יצא איזק וקנין למרוקו לפגישות גיוס כספים ותאום הביצוע של הפרויקט. בתקופה זו הצטרפו לצוות מגי קקון מהקהילה היהודית בקזבלנקה ויורל לוי, שקיבל על עצמו את תפקיד מנהל הביצוע של הפרויקט בשטח. העבודות התחילו ב-17 בנובמבר 2021 והתקדמו בקצב מואץ במטרה להשלים את שיקום המבנה עד ל-3 בינואר 2022 – הוא א' בשבט – יום ההילולה המסורתית של הצדיק, שלא נחגגה במקום למעלה מ-58 שנים.

עם פינוי ההריסות מתוך מבנה הקבר נתגלו בו שרידיהם של הקברים שבתוכו: בצמוד לקיר מול הכניסה התגלה מבנה באורך כחמישה מטרים – מימין קיברו של הצדיק סיד אהרן הכהן ומשמאל לו קיברו של רבי יוסף גוטאנו. במנותק מהם, ומשמאל לכניסה אותרו שרידיו של קבר שלישי. במהלך ניקוי האתר מפסולת הבניין התגלו כמה שרידים של אבן ועליהם שרידי אותיות עבריות בודדות, אך למרבה הצער לא היו שרידים אלו באורך של מילה או חלקי כתובת בעלת משמעות. במהלך שיפוץ המבנה הוא הורחב על-פי התוכנית האדריכלית, ונוספו לו שירותים ציבוריים ומטבחון. הקברים בתוך המבנה ניבנו מחדש, צופו בלוחות שיש ועליהם כיתוב המזהה את הנטמנים על-פי המידע שהיה בידי צוות הפרויקט. על קיברו של הצדיק סיד אהרן הכהן נרשם:

קבורת הצדיק

אדוננו מורנו ועטרת ראשנו

שמו נודע בשערים במדינות ובכפרים

הרב הקדוש המלוב"ן חסידא קדישא ופרישא המקובל האלקי

כמוהר"ר אהרן הכהן זלה"ה זיע"א הנקרא בפי הכל

סיד אהרן הכהן

SID AHARON HACOHEN

הקבר השלישי שמשמאל לכניסה - אלמוני

מימין – קבר הצדיק סיד אהרן הכהן
משמאל – קברו של רבי יוסף גוטאנו

הקבר הצמוד לקבר סיד אהרן הכהן סומן כקברו של רבי יוסף גוטאנו. הקבר השלישי, משמאל לכניסה נותר ללא כיתוב בהעדר וודאות לגבי שמו של הנטמן בו.

מבט מבית העלמין לעבר הקבר המשוקם שנמצא בינות לעצי הזיתים שמעבר לוואדי.
בחזית התמונה ניתן לראות כמה מצבות. ברקע – העיר דמנאת

הגם שהפרויקט הושלם בדיוק בלוח הזמנים המתוכנן, מגפת הקורונה וגל האומיקרון מנעו את הגעת קבוצת המסע למרוקו לחנוך את הקבר המשוקם ולחדש את מסורת ההילולה בא' בשבט תשפ"ב, 3 בינואר 2022. התוכנית לחדש את מסורת ההילולה נדחתה למועד עתידי. באותו יום הגיעו למקום מגי קקון ויורל לוי, והדליקו נרות בשם כל חברי צוות הפרויקט. כשהתקבלו התמונות וקטעי הוידאו שצולמו במעמד זה אחזה התרגשות בקרב כל חברי הצוות שנותר בישראל. הייתה זו הגשמתו של חלום – קבר הצדיק שוקם! המבנה הלבן עם הגג הירוק בולט עתה בנוף עצי הזית שמסביבו, וממתין לזרם המבקרים שיפקוד אותו, ולחידוש מסורת ההילולה במקום.

המבנה המשוקם של קבר סיד אהרן הכהן

סיכום

שיקום קבר הצדיק סיד אהרן הכהן הוא מיזם של הוועד לשימור מורשת קהילת דמנאת שזכה להתממש בזכות הנדיבים שהרימו תרומתם – להם שלוחה תודתם של כל בני קהילת דמנאת. הוועד ממשיך לפעול מול השלטונות במרוקו לממש גם את שיקום בית העלמין. יש לקוות שזוכה לראות את העבודות מתחילות בעתיד הקרוב.

תודות

תודה ליעקב משה בן חיים על רשימותיו מהשיחות עם המסרן אליהו בן לולו (אייר-אב תשע"ט, בטיוטא), על ההפנייה לפיוט של רבי יעקב אלכבש, על הערות שונות לטיוטא, ועל הסיוע בניסוח הכיתוב על קבר הצדיק.

תודה ליהודה דהן על הערות לטיוטא.

תודה למארי פרנסואז פלאמאן-הונורה ופרנסואה פלאמאן, אשר התירו את השימוש בתמונות מסיפרו של אביהם.

תודה למאיר דהן ולאיריס יהושע על סיוע בתמונות.

מקורות: ספרים, מאמרים, ראיונות

יעקב משה בן חיים, רשימות משיחות עם המסרן אליהו בן לולו, אייר-אב תשע"ט (בטיוטא).
יששכר בן-עמי, *הערצת הקדושים בקרב יהודי מרוקו*, הוצאת מאגנס, האוניברסיטה העברית, ירושלים, תשמ"ד

אליעזר בשן, *משה מונטיפיורי ויהודי מרוקו*, על פי תעודות חדשות מן השנים 1845-1885, יד בן צבי, ירושלים, תשס"ט

אביתר שלוש, "בוהלו – על צדיקים וסיפורי נסים", ברית מס. 37, אביב תש"ף

רות שלוש, *החבל מדמנאת – סיפור מורשת משפחתית ממרוקו לישראל*, הוצאת ניצן, 2021

Pierre Flamand, *Un mellah en pays Berbère : Demnate*, Librairie générale de droit & de jurisprudence, Paris, 1952

מרדכי זרד, ראיון וידאו מ-23 ביולי 2019, אוסף הקלטות הוידאו של הוועד לשימור מורשת קהילת

דמנאת

הוועד לשימור מורשת קהילת דמנאת

מתכנן לקיים בדמנאת את האירועים הבאים:

18 במאי 2022, כנס בנושא: "עבר ועתיד בדמנאת"

19 במאי 2022, ל"ג בעומר, הילולה לחנוכת קבר הצדיק סיד אהרן הכהן

פרטים: אביתר שלוש, 054-5664893, tari.chelouche@gmail.com

Contact : Evyatar Chelouche, +972-54-5664893, tari.chelouche@gmail.com

Le comité pour la préservation du patrimoine de Demnate

Prévoit d'organiser les événements suivants à Demnate :

Le 18 mai 2022 – un congrès : "Passé et futur à Demnate"

Le 19 mai 2022, Lag Baomer, Hiloula pour l'inauguration de la tombe du Saint vénéré Sid Aharon HaCohen